

ARALASH TA'LIM MODELLARI VA IMKONIYATLARI

Shohista Shavkat qizi ALLAMOVA

O'qituvchi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Chirchiq, O'zbekiston

МОДЕЛИ И ВОЗМОЖНОСТИ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Шахиста Шавкатовна АЛЛАМОВА

Преподаватель

Чирчикский государственный педагогический университет

Чирчик, Узбекистан

MODELS AND POSSIBILITIES OF BLENDED LEARNING

Shahista Shavkatovna ALLAMOVA

Lecturer

Chirchik State Pedagogical University

Chirchik, Uzbekistan shohistabonu55@gmail.com

UDC (UO'K, УДК): 37.022

For citation (iqtibos keltirish uchun, для цитирования):

Allamova Sh.Sh. Aralash ta'lim modellari va imkoniyatlari // O'zbekistonda xorijiy tillar. — 2022. — № 6 (47). — B. 100-117,

<https://doi.org/10.36078/1675920220>

Received: September 30, 2022

Accepted: December 17, 2022

Published: December 20, 2022

Copyright © 2022 by author(s).

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Open Access

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy oliy ta'lim tizimida eng samarali innovatsion usullar va texnologiyalarni tanlash, oliy ta'lim tizimida elektron ta'limning ahamiyati, aralash ta'lim tushunchasi va uning modellari xususida adabiyotlarda berilgan bir qator mahalliy va xorijiy olimlarning ta'riflari, fikr-mulohazalari, qarashlari va yondashuvlari, aralash ta'limning mamlakatimiz va jahondagi vaziyat fonida zamonaviy davrda aralash ta'limni joriy etishning afzalliklari, aralash ta'limning eng ko'p qo'llaniladigan modellari tasnifi va bu modellarni o'quv jarayoniga qo'llashning afzalliklari, kamchiliklari, qo'llanilish usullari keltirib o'tilgan. 2020-yilda karantin bo'lganligi sababli aralash ta'lim modellaridan foydalanishga ehtiyoj yuqori darajaga ko'tarildi. Barcha o'qituvchilar darslarni o'tkazish uchun raqamli xizmatlardan foydalana boshladilar. Tadqiqot nazariy jihatdan amalga oshirilgan bo'lib, unda aralash ta'limning teskari sinf, ish joylarini almashtirish, laboratoriya almashinuvi va moslashuvchan modellarini ta'lim jarayoniga tadbiq etish, shuningdek, bu modellarning afzalliklari va kamchiliklari keltirilgan. Aralashtirilgan ta'lim bugungi kunda o'qitish amaliyotida qo'llaniladigan texnologiyalarning kamchiliklarini bartaraf etishga yordam berish uchun mo'ljallangan bo'lib, shaxsiy aloqalar, yangi bilimlarni tezroq o'zlashtirishga imkon beradi va elektron ta'lim uchun axborot ta'lim muhitida ta'limning individualligi, moslashuvchanligi va interaktivligini shakllantiradi.

Kalit so'zlar: aralash ta'lim; masofaviy ta'lim; teskari sinf modeli; ish joylarini almashtirish modeli; laboratoriya almashinuvi modeli; moslashuvchan model.

Аннотация. В статье говорится о выборе наиболее эффективных инновационных методов и технологий в современной системе высшего образования, значении электронного образования в системе высшего образования, концепции смешанного образования и его модели, определении ряда отечественных и зарубежных ученых, взглядах и подходах, преимуществах

внедрения смешанного образования в современную эпоху. В связи с пандемией обострилась необходимость использования моделей смешанного обучения, а также цифровых сервисов для проведения занятий. Исследование проводится теоретически, в нем рассмотрены применение перевернутого класса, ротации, лабораторного обмена и гибких моделей смешанного обучения в образовательном процессе и преимущества и недостатки этих моделей. Смешанное обучение призвано помочь преодолеть недостатки технологий, используемых в современной педагогической практике, позволяя установить личные связи, быстрее усваивать новые знания и информацию в среде электронного обучения, формирует индивидуальность, адаптивность и интерактивность.

Ключевые слова: смешанное обучение; дистанционное обучение; модель перевёрнутый класс; смена рабочих зон; модель ротация лабораторий; «гибкая» модель.

Abstract. The article deals with the selection of the most effective innovative methods and technologies in the modern higher education system, the importance of e-learning in the higher education system, the concept of blended learning and its models, the definitions, approaches, opinions and views of a number of local and foreign scientists as well as, the advantages of introducing mixed education in the modern era. Due to the quarantine in 2020, the need to use blended learning models has increased to a high level. All teachers started using digital services to conduct lessons. The research is conducted theoretically: it presents the application of flipped classrooms, job exchange, laboratory exchange, and the advantages and disadvantages of flexible models of blended learning to the educational process. Blended learning is designed to help overcome the shortcomings of the technologies used in today's teaching practice, allowing for personal connections, faster acquisition of new knowledge, and learning in an informal e-learning environment to form the features of individuality, flexibility, and interactivity.

Keywords: blended learning; distance learning; flipped classroom model; station rotation model; lab rotation model; Flex model.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrda qabul qilingan 637-sonli “Ta’lim to‘g‘risidagi” qonunida masofaviy ta’lim o‘quv rejalari va o‘quv dasturlariga muvofiq ta’lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko‘nikmalarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan hamda internet jahon axborot tarmog‘idan foydalangan holda masofadan turib olishga qaratilganligi (7, 7) va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-sonli farmonida ta’lim jarayonlarida “bulutli texnologiyalar”dan foydalanish, milliy elektron ta’lim resurslari yaratilishini jadallashtirish, ta’lim jarayonida elektron resurslar salmog‘ini bosqichma-bosqich oshirib borish, talabalar, o‘qituvchilar va yosh tadqiqotchilarning elektron ta’lim resurslari, zamonaviy ilmiy adabiyotlarning elektron kataloglari va ma’lumotlar bazalaridan bepul foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish, ta’lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta’lim

xizmatlarini rivojlantirish, onlayn, “blended learning”, “flipped classroom” texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish kabi vazifalar dolzarb vazifalar qatoriga kiradi (6, 10).

Elektron texnologiyalarning hozirgi rivojlanish darajasi ta’lim tizimining innovatsion jarayonlarga intilishi bilan birgalikda oliy ta’lim muassasalaridagi o’quv jarayonini o’zgartirish va talabalarning mustaqil ta’lim vaqtini optimallashtirish zarurligini taqozo etmoqda.

Zamonaviy oliy ta’lim tizimida eng samarali innovatsion usullar va texnologiyalarni tanlash muammosi dolzarb bo’lib qolmoqda. Innovatsion usullar fan va axborot texnologiyalarining zamonaviy yutuqlaridan foydalanishga asoslangan usullardir. Innovatsion usullar, eng avvalo, ta’lim jarayonini optimallashtirish, o’quv materialini o’zlashtirish uchun eng qulay shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan bo’lib, bu pirovardida ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ishlab chiqarish qobiliyati bugungi kunda o’qituvchi faoliyatining asosiy malakaviy xarakteristikasiga aylanib bormoqda va o’quv jarayonini tashkil etishning yuqori darajasiga o’tishni anglatmoqda. O’qitish jarayonidagi innovatsiyalar o’quv jarayonining turli jihatlariga, jumladan, o’quv xonalari maydonini tashkil etishni o’zgartirishga, sinflarni zamonaviy texnik vositalar bilan jihozlashga, shuningdek, yangi ta’lim texnologiyalarini sinovdan o’tkazishga ta’sir qiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi olimlar va pedagoglarni ta’lim jarayonida ulardan samarali foydalanishning tobora ko’proq yangi imkoniyatlarini o’rganishga undamoqda. Axborot hajmi va talabalarning mustaqil ishi ulushining ortishi, o’qituvchi yagona manba bo’lgan ta’lim jarayoni, shuningdek, talaba bilimning “passiv” obyekti sifatida ko’rib chiqilishi yangi ta’lim texnologiyalarini izlashni va talabalarga yo’naltirilgan ta’limga o’tish zaruratini talab qilmoqda (10).

Ta’lim jarayonida elektron ta’limni qo’llash darajasiga qarab, onlayn ta’lim va aralash ta’lim ajratiladi. Onlayn ta’lim (onlayn ta’lim) — internet texnologiyalari asosida o’quv muhitidan foydalangan holda o’quv materiallarini mustaqil o’rganish jarayonini tashkil etish usuli. Aralash ta’lim bu — onlayn ta’limning yuzma-yuz ta’lim bilan uyg’unligi, an’anaviy shakllarning elektron texnologiyalar bilan integratsiyasidir.

An’anaga ko’ra, aralash ta’lim an’anaviy yuzma-yuz ta’lim va elektron/masofaviy ta’limni o’zida mujassamlashtirgan va an’anaviy o’quv mashg’ulotlarining bir qismini elektron muhit bilan almashtirishni o’z ichiga olgan model sifatida tushuniladi. Aralash ta’lim ta’lim tizimining barcha subyektlari — o’qituvchi va o’quvchilarning faol ishtirokini o’z ichiga olgan murakkab jarayon bo’lib, uning ikki tomonlama tabiati haqida gapirishga imkon beradi. Shunday qilib, aralash ta’lim ikki jihatdan amalga oshiriladi:

- talabaning o’quv faoliyati (mustaqil va auditoriya);
- o’qituvchi tomonidan ushbu faoliyatni elektron va an’anaviy formatlarda tashkil etish.

Shunday qilib, zamonaviy ta'lim muhitida qo'llaniladigan aralash ta'lim modelining uchta asosiy komponenti mavjud:

- kunduzgi ta'lim (yuzma-yuz): o'qituvchi-talabaning sinfdagi an'anaviy formatidir;

- mustaqil ta'lim o'rganish: talabalarning mustaqil ishlarini o'z ichiga oladi: resurs xaritasi yordamida materiallarni qidirish, tarmoqni qidirish va h.k.;

- onlayn ta'lim (onlayn hamkorlikda o'rganish): talabalar va o'qituvchilarning onlayn ishi, masalan, onlayn konferensiyalar, Skype yoki wiki va boshqalar.

Asosiy qism. Endilikda o'quv jarayonini axborot va kompyuter texnologiyalarisiz (AKT) tasavvur etib bo'lmaydi. Elektron kurslar, elektron kutubxonalar, eng yangi o'qitish va bilimlarni uzatish vositalari kabi vositalar an'anaviy ta'lim kontsepsiyasida mustahkamlanadi.

Oliy ta'limda elektron ta'limning ahamiyati muttasil ortib bormoqda. Oliy ta'lim muassasalari elektron ta'limni qabul qilmoqdalar, chunki bu:

- raqamli dunyoda zamonaviy talabalarning yashash ehtiyojlarini qondiradi;

- pedagogik innovatsiyalarni rag'batlantiradi;

- universitet ichidagi va universitetlararo miqyosda bilim almashish va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi;

- masofaviy ta'lim imkoniyatlarini kengaytiradi va talabalarning turli toifalari uchun ta'lim olish imkoniyatini soddalashtiradi.

"Aralash ta'lim" atamasi pedagogik kategoriya sifatida o'tgan asrning oxiridan boshlab mavjud. Konsepsiyaning o'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, ingliz tilidagi "aralashtirilgan o'rganish" iborasidan so'zma-so'z tarjima qilingan va "o'rganish" so'zi o'qitishni anglatadi, ya'ni o'quvchining bilim va malakalarni o'zlashtirish jarayonida faol pozitsiyasini aks ettiradi. Aralashtirilgan ta'limga alohida qiziqish 2020-yilda ta'lim faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilotlarda yangi koronavirus infeksiyasi tarqalish xavfini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar qabul qilinishi munosabati bilan paydo bo'ldi.

Aralashtirilgan ta'lim — ta'lim jarayonini tashkil etish texnologiyasi bo'lib, u AKT va boshqa zamonaviy o'quv qo'llanmalari taqdim etgan yangi didaktik imkoniyatlarga asoslangan an'anaviy sinf tizimi texnologiyalari va elektron ta'lim texnologiyalarini uyg'unlashtirish konsepsiyasiga asoslanadi (13).

Yangi avlodning asosiy e'tibori o'quvchi o'qituvchining ta'sir obyekti bo'lgan ta'limdan, subyekti talaba bo'lgan o'quv faoliyatiga o'tishga qaratilgan va o'qituvchi tashkilotchi, xodim va yordamchi sifatida ishlaydi.

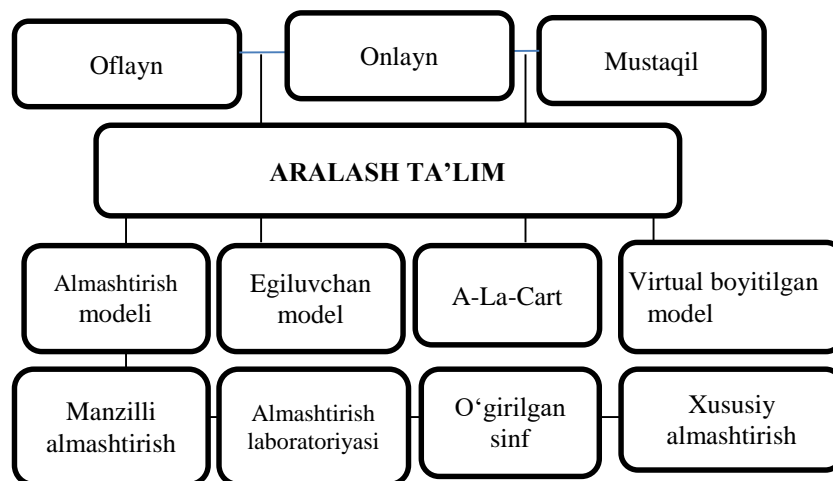
Oliy ta'limdagi ta'lim jarayoniga aralash ta'lim kiritilganda, aralash ta'lim turli resurslarni, xususan, yuzma-yuz o'quv mashg'ulotlari va elektron ta'lim elementlarini o'zida mujassam etgan o'qitish usuli ekanligi tushuniladi.

Aralash ta'lim rasmiy o'quv dasturi bo'lib, unda talabalar qisman bo'lsa ham elektron, onlayn formatda o'qitiladi va shu bilan

birga o'rganish vaqti, kursi va tezligini nazorat qilishning ba'zi elementlari mavjud; qisman o'qitish talabalarning uyidan tashqarida, ichkarida amalga oshiriladi. Bunday o'rganish natijasida integratsiyalashgan o'rganish tajribasini ta'minlash uchun turli usullardan foydalaniladi.

Adabiyotda aralash ta'limning bir qator ta'riflari taklif qilingan. Bunday yondashuv axborotni taqdim etishda turli uslubiylardan foydalanishni, ta'limni tashkil etishda va ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari, yakka tarzda va guruhlarda an'anaviy faoliyatni tashkil etishga asoslanishi mumkin. Bunday turlicha yondashuv o'quvchini charchatmaydi va o'qishga bo'lgan motivlarini kuchaytiradi (5).

Mahalliy tadqiqotchilardan L. G. Babakhodjayeva aralash ta'limga quyidagicha ta'rif beradi: *Aralash ta'lim — an'anaviy kunduzgi, masofaviy va mustaqil ta'limni birlashtiruvchi o'qitish tizimi bo'lib, u o'qituvchilar, ta'lim oluvchilar va axborotning interfaol manbalarining o'zaro ta'sirlashishini qamrab oladi, doimo o'zaro aloqada bo'lgan va bir butunlikni tashkil etgan o'quv jarayoniga xos barcha komponentlar (o'qitishning maqsadi, mazmuni, metodlari, tashkiliy shakllari, vositalari)ni aks ettiradi. Tadqiqotchi aralash ta'lim modellarini quyidagicha ajratadi (1-rasm) (2, 16):*

1-rasm. Aralash ta'lim modellari

A. E. Begbo'tayev o'zining ilmiy ishlarida "Tarmoq texnologiyalari" fanini o'qitishning metodik asoslarini aralash ta'limning "Flipped classroom" modeli yordamida takomillashtirish masalariga bag'ishlagan. Shuningdek, Oliy ta'lim muassasalarda fanlar ma'ruzalarini o'qitish jarayonida "Blended learning" — aralash ta'lim texnologiyasining "Flipped classroom" modelidan foydalanish samarali natijalarni beradi deb hisoblagan (3).

D. M. Saifurov o'z ilmiy tadqiqotlarida masofadan o'qitishni tashkil etishning o'ziga xos jihatlarini aniqlagan, shuningdek, masofadan o'qitishni joriy etish uchun ta'lim muassasalari tuzilmaviy

tarmoqlari o‘zaro aloqasini ta’minlovchi axborot — ta’lim muhitini yaratgan (8).

M. X. Allamberganova ilmiy tadqiqot ishlarida interaktiv o‘quv majmualar yaratish va ularni joriy qilish asosida ta’lim samaradorligini oshirish, shuningdek, informatika va axborot texnologiyalari interaktiv o‘quv majmuasini yaratish va undan ta’lim jarayonida foydalanish metodikasini ishlab chiqqan (1).

M. Y. Eshnazarova masofaviy kurslar ustida ilmiy ishlar olib borgan bo‘lib, matematika yo‘nalishidagi talabalar uchun ta’lim portali va “Hisoblash usullari” masofali kursini ishlab chiqqan (4).

Shunday qilib, biz aralash ta’limni o‘qituvchi ishtirokida (yuzma-yuz) o‘rganish va onlayn ta’limni, ta’lim yo‘nalishi, vaqti, joyi va o‘rganish tezligi, talabaning o‘zini-o‘zi nazorat qilish elementlari bilan birlashtirgan ta’lim yondashuvi sifatida belgilaymiz.

Aralashtirilgan ta’limda ham onlayn ta’lim, ham o‘qituvchi yordami bir xil darajada muhimdir. Onlayn muhit talabalarga ta’lim tezligini, vaqtini, joyini va yo‘lini nazorat qilish imkoniyatini beradi. Bu rejalashtirish, o‘z-o‘zini nazorat qilish va o‘zini-o‘zi boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va erkinlik beradi. O‘qituvchi yordamida o‘qitish aralash ta’limning muhim qismidir. O‘qituvchining roli talabalarning ehtiyojlariga qarab o‘zgaradi. O‘qituvchi xulq-atvor va fikrlash modellarini, munosabatlarni o‘rnatish usullarini ko‘rsatadi.

Elektron ta’lim texnologiyalari turli qobiliyat va ehtiyojlarga ega bo‘lgan talabalar uchun vaqt va joydan tashqari multimedia kontentini taqdim etadi. Onlayn va oflayn elementlarning kombinatsiyasi o‘rganishni samarali, tejamkor va qulay qiladi, o‘quv jarayoni esa interaktiv, o‘quvchilarga yo‘naltirilgan va o‘rganishga qiziqqan barcha tomonlar uchun moslashadi (12).

Yaqin kelajakda ta’lim muassalari aralash ta’lim turdagi darsga o‘tadi, bunda darsning bir qismi o‘qituvchining tushuntirishlari bilan band bo‘lsa, bir qismi esa raqamli texnologiyalar bilan band bo‘ladi. 2017-yil ma’lumotlariga ko‘ra, o‘qituvchilarning atigi 14 foizi raqamli xizmatlardan foydalangan bo‘lsa, 2020-yilda karantin sababli barcha o‘qituvchilar darslarni o‘tkazish uchun raqamli xizmatlardan foydalangan, ulardan foydalanish natijalari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

Raqamli xizmatlardan foydalanish natijalari

<i>Aralashtirilgan ta'limning afzalliklari</i>	<i>Masofaviy va elektron ta'lim texnologiyalaridan samarasiz foydalanish sabablari</i>
Har bir talaba kerakli bilim va ko'nikmalarni qulay formatda o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.	Ta'limni boshqarishning samarali vositalarining yetishmasligi
Ta'limni samarali boshqarish vositalari bilan ta'minlash	Ta'lim mazmunini rivojlantirish uchun mablag'larning yetishmasligi
An'anaviy yondashuvning afzalliklarini yo'qotmasdan o'qitishning vaqt va moliyaviy xarajatlarini kamaytirish	Masofaviy ta'lim texnologiyalari sohasida pedagog kadrlarning yetishmasligi
Texnologiya va o'qitish bir-birini boyitadi va to'ldiradi	Ta'limning o'ziga xos xususiyatlari
Talabalarning o'zlari va o'qituvchilari bilan faol ijtimoiy o'zaro ta'siri	Zamonaviy o'quv vositalarining yetishmasligi
O'qituvchining deyarli doimo mavjudligi	Talabalarning texnik va dasturiy ta'minotining yomonligi
Vaqt va joydan qat'i nazar, o'rganish mumkin	Haqiqiy hayotdan o'quv dasturlari orqada ekanligi
Didaktik yondashuvlarning xilma-xilligi	An'anaviy ta'lim uchun mo'ljallangan ko'pgina o'quv materiallari onlayn yoki aralash ta'limda foydalanish uchun mos emas
Ta'lim sifatini oshirish (shu jumladan, samaraliroq o'quv vositalaridan foydalanish orqali)	masofaviy ta'lim oluvchi, faqat axborot texnologiyalari yordamida o'qiyotganda, amaliy mashg'ulotlarda o'zlashtirishi mumkin bo'lgan zarur ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lmaydi.
Talabalar tomonidan mehnatni, aloqalarni tashkil qilishning zamonaviy vositalarini tabiiy rivojlantirish	Onlayn o'quv materiallarini ishlab chiqishda professionallikning yetishmasligi va o'qituvchilarni yangi texnologiyalar bilan ishlash uchun maxsus tayyorgarlikdan o'tkazish zarurati
Talabaning mustaqil faoliyatining ustuvorligi	Ta'lim muassasasini doimiy yangilashni talab qiluvchi kompyuter texnikasi va dasturiy ta'minot bilan jihozlash zarurati
Har bir talabaning o'quv faoliyatini individual qo'llab-quvvatlashni tashkil etish	Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari uchun axborot tizimlari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish muammolari
Onlayn va oflayn rejimda qayta foydalanish mumkin bo'lgan o'quv va uslubiy tarkibni integratsiyalash	Ta'lim jarayoni sifatini oshirishda, masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitishning yangi tamoyillarini o'zlashtirishda ishtirok etganlik uchun mukofot tizimining yo'qligi.
	Tashkilotning murakkabligi

Shunday qilib, mamlakatimiz va jahondagi vaziyat fonida zamonaviy davrda aralash ta'limni joriy etishning afzalliklari ancha katta ekanligini qayd etishimiz mumkin. Ulardan asosiylari:

- ta'limning mavjudligi va moslashuvchanligi orqali talabalarning ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish;
- talabaning faol pozitsiyasini shakllantirishni rag'batlantirish;
- o'qitish uslubini o'zgartirish, aktualashtirish;
- ta'lim jarayonini individuallashtirish va shaxsiylashtirish.

Aralashtirilgan ta'limga o'tishda o'qituvchilar duch keladigan asosiy qiyinchiliklarni shartli ravishda ikki guruhga birlashtirish mumkin:

- texnik muammolar: texnik qurilmalarning yetishmasligi, Internetga kirishdagi qiyinchiliklar;

— uslubiy muammolar: amaliy tajribaning yetishmasligi, tayyorgarlikda katta mehnat xarajatlari, texnik qurilmalardan foydalanishdan qo‘rqish.

Aralashtirilgan ta’lim bugungi kunda o‘qitish amaliyotida qo‘llaniladigan texnologiyalarning kamchiliklarini bartaraf etishga yordam berish uchun mo‘ljallangan. To‘liq kunlik, sinf-darsda o‘qitish bilan, birinchidan, har bir talabani ta’lim jarayoniga jalb qilish talabini amalga oshirish har doim ham mumkin emas (11).

Sinfdagi ijtimoiy rollarning ma’lum taqsimlanishi (izdosh-rahbar), temperament xususiyatlari (passiv-faol), obyektiv sharoitlar (uzrli sabablarga ko‘ra yo‘qligi) tufayli hamma ham va har doim ham muhokamalarda qatnasha olmaydi.

Ikkinchidan, darsning vaqt doirasi ko‘pchilikka muhokama qilinayotgan masalalarni tushunishning kerakli chuqurligiga erishishga imkon bermaydi, bu esa o‘quv jarayonidagi moslashuvchanlik talabini amalga oshirishga imkon bermaydi.

Shunday qilib, aralash ta’limning afzalliklari sinfda shakllanadigan shaxsiy aloqalar, yangi bilimlarni tezroq o‘zlashtirishga imkon beradi va elektron ta’lim uchun axborot ta’lim muhitida ta’limning individualligi, moslashuvchanligi va interaktivligini shakllantiradi.

Moslashuvchanlik aralash ta’limda vaqt va joy, dars va maktabning qat’iy chegaralari bilan cheklanmaganligini, o‘rganish tezligi va ritmi sinfdagi boshqa o‘quvchilarning ish tezligi va ritmiga bog‘liq emasligini anglatadi. Aralashtirilgan ta’lim o‘quv jarayoniga o‘quvchilarning 100% jalb etilishini ta’minlaydi.

Moslashuvchanlik turli qobiliyat va ehtiyojlarga ega bo‘lgan talabalar uchun ta’lim jarayonini tashkil etish imkoniyati sifatida amalga oshiriladi.

Individuallashtirish ta’lim jarayonini o‘quvchilarning individual ta’lim ehtiyojlari va imkoniyatlaridan kelib chiqib qurish yo‘li bilan amalga oshirilsa, o‘qituvchi tomonidan darsda qo‘llaniladigan metodik yondashuvlar va pedagogik texnologiyalar interfaol ta’lim vositalari va moslashtirilgan dasturiy ta’minot bilan to‘ldiriladi.

Interfaollikka ta’lim jarayonining ikkala ishtirokchisining bir-biri bilan va mazmunan o‘zaro ta’sirining o‘zgaruvchan shakllari va usullaridan foydalanish orqali erishiladi. Aralashtirilgan ta’lim talabalari o‘z mulohazalarini chuqurroq ko‘rib chiqish va asoslash uchun vaqtlari bor.

Aralashtirilgan ta’lim bugungi kunda ta’lim sohasidagi yangi muammolarni hal qilishga imkon beradi:

✓ o‘quvchilarning individual ta’lim ehtiyojlarini, shuningdek, o‘quv materialini o‘rganish sur’ati va ritmini hisobga olgan holda ta’limning mavjudligi va moslashuvchanligini oshirish orqali ularning ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish;

✓ talabaning predmetli pozitsiyasini shakllantirishni rag‘batlantirish: uning motivatsiyasini, mustaqilligini, ijtimoiy faolligini oshirish, shu jumladan, o‘quv materialini ishlab chiqish,

mulohaza yuritish va introspeksiya qilish va buning natijasida umuman o'quv jarayonining samaradorligini oshirish;

✓ o'qituvchi uslubini o'zgartirish: bilimlarni uzatishdan talabning o'z bilimlarini qurishga hissa qo'shadigan talaba bilan interfaol o'zaro munosabatlarga o'tish;

✓ o'qituvchi o'quvchining yordamchisi bo'lgan holda o'quvchini o'z ta'lim ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda o'z ta'lim maqsadlarini, ularga erishish yo'llarini mustaqil belgilashga undagan holda ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish.

Olimlar va tadqiqotchilar aralash ta'lim modelini turli yo'llar bilan tavsiflaydilar. Aralashtirilgan ta'lim tadqiqotchilari uni ta'lim jarayoniga tatbiq etishning turli modellari va yondashuvlarini taklif qilishadi.

Kleyton Kristensen instituti aralash ta'limni amalga oshirish uchun quyidagi asosiy modellarni aniqlaydi: stansiya aylanishi, laboratoriya aylanishi, A La cart model (talab bo'yicha) va moslashuvchan model. Ulardan uchasi maksimal natijalarga erishishga imkon beradi (9).

Teskari sinf

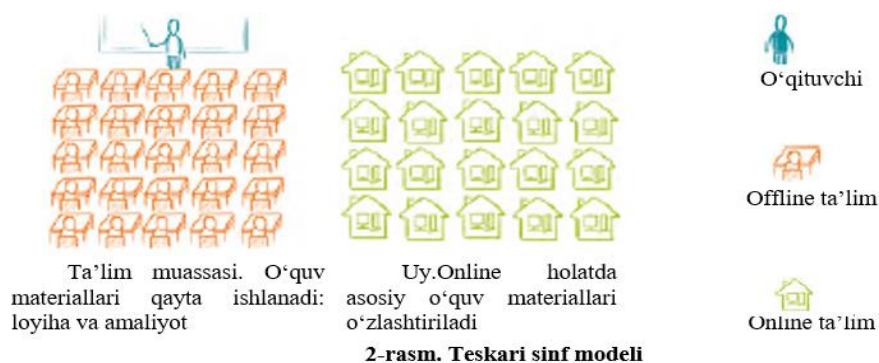
Bu amalga oshirishning eng oson modelidir, lekin o'girilgan sinf har doim ham aralash ta'limning yuqori standartlariga javob bermaydi, chunki hamma o'qituvchilar sinfda darslarni amaliy, interfaol formatda o'tkazishga tayyor emaslar.

Talabalar uyda onlayn o'quv muhitida Internetga kirish imkoniga ega bo'lgan o'zlarining elektron qurilmalari yordamida ishlaydilar, yangi mavzu bilan tanishadilar yoki o'rganilayotgan materialni mustahkamlaydilar. Darsda o'rganilganlar mustahkamlanadi va olingan bilimlar yangilanadi, ular seminar, rolli o'yin, loyiha faoliyati va boshqa interaktiv shakllarda o'tkazilishi mumkin (2-rasm).

Ushbu model sinfdagi ishning frontal shaklidan voz kechish va darsda interaktiv ish shakllarini amalga oshirish imkonini beradi.

Har bir talabning uyda yangi materialni muvaffaqiyatli o'zlashtirishi haqidagi ma'lumotlar o'qituvchiga dars ssenariysini tezda tuzatishga imkon beradi.

Misol uchun, o'qituvchi uyda yangi material bilan tanishmagan yoki tushunmagan talabalar guruhi bilan ishlashda yangi materialni muvaffaqiyatli o'zlashtirgan talabalar uchun rolli o'yinni tashkil qilishi mumkin.

<i>Amalga oshirish uchun texnik talablar:</i>	talabalar uyda Internetga ulangan elektron qurilmalarga ega
<i>Afzalliklari:</i>	o'qituvchiga darsda interaktiv ish shakllarini amalga oshirish imkoniyatini beradi, butun sinfni yangi material bilan frontal ravishda tanishtirish zaruratini yo'qotadi, LMS dan foydalanganda o'quvchilarning tayyorgarligini hisobga olgan holda darsni qurishga imkon beradi.
<i>Kamchiliklari:</i>	o'qituvchi bolalar uchun topshiriqlar, vazifalar va testlar tayyorlashi kerak.
<i>O'qituvchiga qo'yiladigan talablar:</i>	darslarni interaktiv shaklda o'tkazish qobiliyati va AKT vositalari bilan ishlash qobiliyati.
<i>Amalga oshirishning murakkabligi:</i>	bitta o'qituvchi o'z fanidan amalga oshirishi mumkin.

Ish joylarini almashtirish

Ushbu model sinfda kompyuter yoki planshetlar, LMS dan foydalanish va guruh ishini tashkil qilish qobiliyatini talab qiladi (3-rasm).

Talabalar o'quv faoliyati turlariga ko'ra uch guruhga bo'linadi, har bir guruh sinfning (bekatning) o'ziga xos qismida ishlaydi:

- o'qituvchi bilan ishlash stansiyasi;
- onlayn ish stansiyasi;
- loyiha ish stansiyasi.

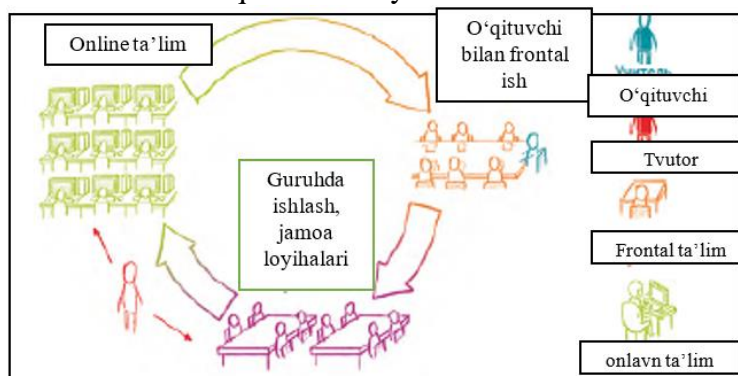
Dars davomida guruhlar har biriga tashrif buyurish uchun stantsiyalar o'rtasida harakatlanadilar. Darsdan darsga guruhlarining tarkibi pedagogik vazifaga qarab o'zgaradi. Misol uchun, bir guruh o'qituvchi rahbarligida ishlay boshlaydi, boshqasi kompyuterlar yordamida ishlaydi, uchinchi kichik guruhlariga bo'linadi va guruh loyihalari ustida ishlaydi. Guruhlar aylana bo'ylab harakatlanadi: dastlab o'qituvchi bilan ishlagan talabalar, so'ngra guruh loyihalariga o'tishadi, so'ngra kompyuterda ishlashadi. Ikkita stansiya ham bo'lishi mumkin:

- o'qituvchi bilan ishlash stansiyasi;
- onlayn ish stansiyasi.

Bunday holda, kamida har uchinchi yoki to'rtinchi darsda loyiha ishi darslari yoki interaktiv darslarni o'tkazish tavsiya etiladi.

To'rtta stansiyaga ega variant ham mumkin:

- o'qituvchi bilan ishlash stansiyasi;
- onlayn ish stansiyasi;
- guruh loyiha stansiyasi
- individual mustaqil ish stansiyasi.

3-rasm. Ish joylarini almashtirish

Elektron qurilmalar soni guruhlar soniga bo'lingan talabalar soniga teng. Shunday qilib, 27 o'quvchidan iborat sinfga uchta stansiyada ishini tashkil qilish uchun 9 ta kompyuter kerak bo'ladi.

Siz turli xil prinsiplarga ko'ra guruhlariga bo'linishingiz mumkin, masalan:

- darsning boshida mini-so'rov yoki uyda to'ldirilgan onlayn so'rov yordamida aniqlanishi mumkin bo'lgan darsga tayyorgarlik;
- uy vazifasi yoki testlarni muvaffaqiyatli bajarish;
- oldingi mavzularni o'zlashtirishda bo'shliqlar mavjudligi;
- dars mavzusiga qiziqish (so'rovnoma talab qiladi).

O'qituvchi ish joyining maqsadi har bir talaba samarali fikr-mulohazalarini ta'minlashdir. O'qituvchining fikr-mulohazasi ta'lim sifatiga maksimal darajada ta'sir qiladi, shuning uchun fikr-mulohaza sifatini oshirish, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot vaqtini ko'paytirish o'quv faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi bilan ishlash stansiyasida o'qituvchi o'zi ishlaydigan bolalar guruhining xususiyatlarini, shuningdek, guruhlariga bo'linish va guruhdagi bolalar sonini kamaytirish orqali ularning individual xususiyatlarini hisobga olish imkoniyatiga ega. Misol uchun, agar siz bir guruh muvaffaqiyatsizlikka uchragan talabalar bilan ishlayotgan bo'lsangiz, ular tushunmagan mavzuga ko'proq e'tibor berishingiz, har bir talabaga shu mavzu bo'yicha fikr bildirishingiz va qiyin material ustida ishlash uchun individual rejani taklif qilishingiz mumkin. O'qituvchi tyutor vazifasini ham bajaradi.

Onlayn ish stansiyasining maqsadi har bir bolaga mustaqil ishlash ko'nikmalarini, shaxsiy mas'uliyatni rivojlantirish, o'z-o'zini tartibga solishni rivojlantirishni o'rganish imkoniyatini berishdir.

Onlayn ish stansiyasida talabalar yangi material bilan tanishishlari, bilimlarini sinab ko'rishlari va ko'nikmalarini mashq qilishlari mumkin. Tizimdagi resurslar miqdori o'quvchilarga mavzuni yetarli darajada ta'minlash uchun ortiqcha va turlicha bo'lishi kerak. Talaba nafaqat bitta darsning materiallari, balki butun mavzu bo'yicha kirish huquqiga ega. Talabalarning ba'zilari bir nechta darslarda taklif qilingan ta'lim mazmunini chuqur o'zlashtira oladilar va qolgan vaqtlarini olimpiada muammolarini chuqurlashtirish va ishlashga bag'ishlashlari mumkin, kimdir esa asosiy vazifalarga hamma vaqtini sarflashi kerak.

Talabalar yangi mavzu bo'yicha o'quv materiallari, onlayn topshiriqlar va avtomatik tekshirishga ega simulyatorlar, shuningdek, turli xil qo'shimcha o'quv materiallari, o'quv o'yinlari va boshqalarni o'z ichiga olgan LMSga ega bo'lishi kerak. Onlayn ish stansiyasida talabalar kompyuterdan fikr-mulohaza oladilar. Majburiy vazifalar ro'yxati mavjud bo'lsa-da, talabalar onlayn muhitda o'z yo'lini tanlash imkoniyatiga ega. Kimdir yangi mavzu bilan tanishishni yangi material bilan boshlashni afzal ko'radi, kimdir darhol qo'shimcha manbalarga murojaat qiladi yoki topshiriqlarni bajarishni sinab ko'radi.

Vazifalarni bajarish uchun zarur bo'lgan vazifalar ro'yxati yoki ularni tanlash tamoyillari kerakli ko'nikmalarni shakllantirish uchun majburiydir. Bu hamma uchun umumiy marshrut bo'lishi mumkin — video tomosha qilish, u bo'yicha savollarga javob berish, simulyatorda ko'nikmalarni mashq qilish, nazorat testini topshirish yoki har bir talaba uchun uning ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan individual marshrut bo'lishi mumkin. Mavzu boshida talabalarga ushbu mavzuni o'rganish oxirida shakllanishi kerak bo'lgan ko'nikmalar, baholash mezonlari haqida ma'lumot berish, shuningdek, har bir ko'nikma darajasini hisobga olgan holda o'rgatish bo'yicha vazifalar to'plamini taklif qilish maqbuldir.

Loyiha ish stansiyasining maqsadi bilim va ko'nikmalarni yangi, amaliy vaziyatlarda qo'llash, kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish va kursdoshlarning fikr-mulohazalarini olish imkoniyatini berishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshqa o'quvchilarning fikr-mulohazalari talabalar fan bilimlarining o'sishiga ta'sir qiluvchi omillardan biridir. Bundan tashqari, talabalar o'z e'tiborini o'qituvchidan tengdoshlariga o'tkazadilar. Shuning uchun loyiha ishi va fikr-mulohazalar o'quvchilar rivojlanishining asosiy omiliga aylanadi. Talabalar 2–4 kishidan iborat guruhlariga bo'linishga taklif qilinadi, topshiriqqa qarab, ba'zi vazifalarni butun guruh (7–10 kishi) bajarishi mumkin. Loyiha ishlari stansiyasida bilim va ko'nikmalarni qo'llashning turli shakllari bo'lishi mumkin:

- guruhli amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar;
- kichik tadqiqotlar;
- kvestlar;
- o'rganilayotgan mavzu bo'yicha stol o'yinlari;
- mini-tanlovlar va boshqalar.

Loyiha vazifasi sifatida siz, masalan, ushbu turdagi ishni berishingiz mumkin.

Sinf aralash ta'limda muvaffaqiyatli ishlay boshlashi uchun sinfning o'quv madaniyatini shakllantirishda o'qituvchidan vaqt va qo'shimcha harakatlar talab etiladi. Aralashtirilgan ta'limda sinfda ishlashning qo'shimcha qoidalari paydo bo'ladi.

➤ Amalga oshirish uchun texnik talablar:	elektron qurilmalar sinfida (Internetga ulangan yoki tarmoqqa ulangan) uchta stantsiyada ishlarni amalga oshirishda uchta bolaga bitta kompyuter (ikkita stantsiyada ikkita bolaga bitta kompyuter, to'rtta stantsiyadagi to'rtta bolaga bitta kompyuter) mavjudligi.
➤ Afzalliklari:	o'qituvchiga differentsiatsiyani amalga oshirish, istalgan vaqtda kichik guruh bilan ishlash, darsda interfaol ish shakllaridan foydalanish, muntazam ravishda guruh ishlarini tashkil qilish imkoniyatini beradi.
➤ Kamchiliklari:	agar fan bo'yicha o'quv materiallari bilan tayyor LMS bo'lmasa, o'qituvchi LMSda dars uchun materiallar tayyorlashi kerak.
➤ O'qituvchiga qo'yiladigan talablar:	kichik guruhlar bilan ishlash qobiliyati, tabaqalashtirilgan yondashuvni amalga oshirish qobiliyati, LMS bilan ishlash qobiliyati, tyutor bo'lishga tayyorlik, sinfning o'quv madaniyatini shakllantirish qobiliyati.
➤ Amalga oshirishning murakkabligi:	bitta o'qituvchi o'z fanidan amalga oshirishi mumkin.

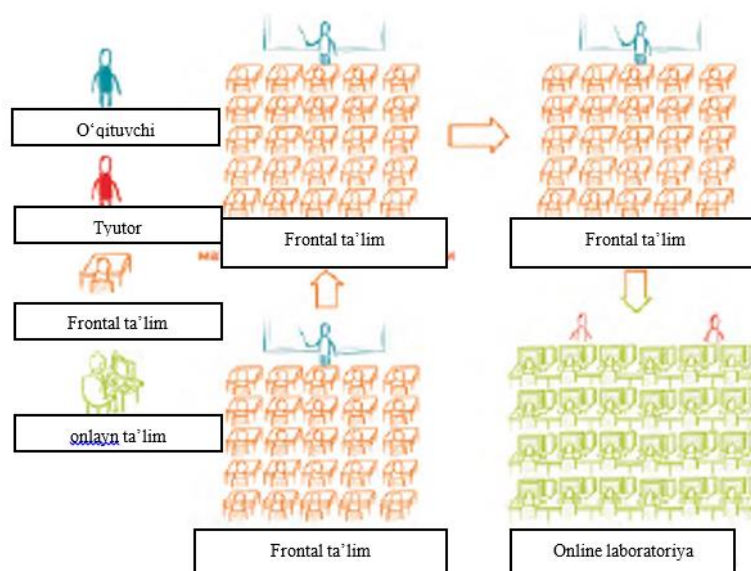
Laboratoriya almashinuvi

Ushbu model tuzilmada majburiy loyiha jamoaviy ishining yo'qligi sababli avvalgisiga qaraganda kamroq samaralidir, ammo uni statsionar kompyuter sinfi yoki planshet sinfi yordamida amalga oshirish osonroq (4-rasm).

Laboratoriya almashinuvi barcha yoshdagi talabalar uchun juda yaxshi model hisoblanadi. Talabalar mashg'ulotlarining bir qismi oddiy darslarda o'tkaziladi, lekin bir dars uchun bolalar kompyuter sinfiga (laboratoriya) boradilar, u yerda ular onlayn muhitda (LMS) yakka tartibda ishlaydi, oldingi darslarda olingan bilimlarni chuqurlashtiradi yoki mustahkamlaydi.

Onlayn muhitda talabalar yangi materiallar bilan tanishishlari (videolarni tomosha qilish, tushunishni tekshiradigan savollarga javob berish) va ko'nikmalarni o'rganishlari yoki loyiha ishida ishtirok etishlari mumkin. Talabalar muntazam ravishda onlayn ishlaganda

samarali bo'ladi. Buning uchun bir nechta o'qituvchilar parallel ravishda laboratoriyalarni almashtirish orqali ishni tashkil qilish, onlayn o'quv materiallarini yaratish yoki tanlash, yagona o'quv maydonini shakllantirish va ma'muriyat bilan o'z fanlari bo'yicha har uchinchi yoki to'rtinchi darsni kompyuter xonasida o'tkazishni tashkillashtirish kerak.

4-rasm. Laboratoriya almashinuvi modeli

Moslashuvchan model

- **Amalga oshirish uchun texnik talablar:** haftada kamida bir marta kompyuter laboratoriyasida faningiz bo'yicha dars o'tkazish qobiliyati. Bu uyda kompyuter yoki planshetlardan foydalanish uchun mo'ljallanmagan.
- **Afzalliklari:** o'qituvchiga LMS yordamida fan bilimlarining o'sishini kuzatish imkoniyatini beradi.
- **Kamchiliklari:** agar fan bo'yicha o'quv materiallari bilan tayyor LMS mavjud bo'lmasa, o'qituvchi LMSda o'z faniga materiallar tayyorlashi, trenajyorlarni tanlashi yoki o'qitish va malakani tekshirish uchun topshiriqlar yoki testlarni yaratishi kerak. Model loyiha va guruh ishining zarur elementlarini o'z ichiga olmaydi, shuning uchun bu jihatlar yo'qolishi mumkin.
- **O'qituvchiga qo'yiladigan talablar:** LMS va AKT vositalari bilan ishlash qobiliyati.
- **Amalga oshirishning murakkabligi:** bitta o'qituvchi o'z fanidan amalga oshirishi mumkin. Ammo samaradorlikni oshirish uchun bir nechta o'qituvchilarning o'zaro hamkorligi maqsadga muvofiqdir.

Bu amalga oshirish eng qiyin, lekin ayni paytda eng istiqbolli modeldir. Unda ishlash uchun talabalar o'z-o'zini tashkil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari kerak. Odatda katta markaziy xonadan foydalaniladi, unda har bir talabaning shaxsiy ish joyi — mini-ofis mavjud (5-rasm).

Har bir talabaning kompyuteri (yoki plansheti) mavjud bo'lib, u onlayn tarzda o'qiydi. Ushbu makonning perimetri bo'ylab kichik

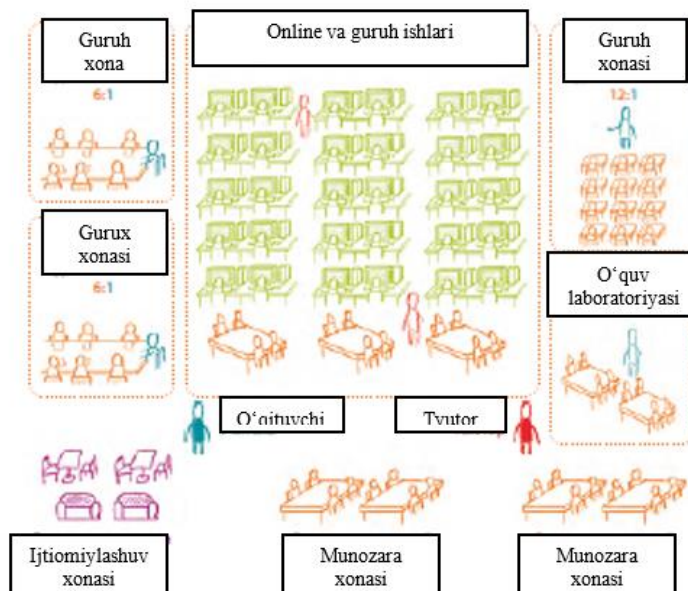
guruhlarda ishlash, muhokamalar, shuningdek, o'quv laboratoriyalari uchun ko'plab joylar mavjud.

Bundan tashqari, bolalar bilan muloqot qilish va o'rganish uchun divan yoki ottomanlarga joylashtirilishi mumkin bo'lgan sotsializatsiya maydoni mavjud.

Asosiysi, talabalar erkin harakatlana olishi, o'z ehtiyojlariga qarab guruhlanishi kerak.

Moslashuvchan modelning asosiy g'oyasi shundan iboratki, talabalar aylanish modellaridan farqli o'laroq, o'quv faoliyatining ma'lum bir turi uchun vaqt miqdorini cheklamaydilar. Buning o'rniga, har bir talaba ehtiyojga qarab o'zgartiriladigan moslashuvchan ish jadvaliga ega bo'ladi.

Agar bitta fan bo'yicha o'qituvchilar jamoasi mavjud bo'lsa, bu fanni o'qitishni moslashuvchan modelda bir yoki bir nechta parallel ravishda amalga oshirish mumkin. Moslashuvchan model tizimdagi ko'plab cheklovlar olib tashlanishini nazarda tutadi: dars chegaralari, mavzu chegaralari va boshqalar va har bir talaba o'z tezligida harakat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

5-rasm. Moslashuvchan model

Moslashuvchan modelda har bir o'quvchi o'zining yuksak maqsadi sari intiladigan yuqori umidlar madaniyatini yaratish va saqlab qolish qobiliyati dolzarb bo'lib qolmoqda.

- **Amalga oshirish uchun texnik talablar:** har bir talabaga bitta kompyuter yoki planshet, shuningdek, maktab maydonini ta'mirlash talab qilinadi.
- **Afzalliklari:** o'rganishni maksimal darajada individuallashtirish va hatto shaxsiylashtirishga erishish qobiliyati.
- **Kamchiliklari:** amalga oshirish qiyin.
- **O'qituvchiga qo'yiladigan talablar:** kichik guruhlar bilan ishlash qobiliyati, talabalarning individual ishini qo'llab-quvvatlash, ularga individual trayektoriyalarni yaratishga yordam berish, LMS bilan ishlash qobiliyati, tyutor va fasilitator bo'lishga tayyorlik, o'quv madaniyatini shakllantirish qobiliyati.
- **Amalga oshirishning murakkabligi:** amalga oshirish uchun hamfikir o'qituvchilar jamoasi va ma'muriyat tomonidan yordam kerak.

Aralash ta'limning muhim qismlaridan biri shundaki, u talabalar vaqt, joy, usul va tezligi kabi o'z-o'zini boshqarishning elementlarini ham o'z ichiga oladi[14].

Shuningdek, aralash ta'limda tashkil etilgan onlayn baholash o'qituvchiga yuklamani kamaytirishi va talabalarga individual yo'nalishini kuzatib borish imkoniyatini yaratadi[15].

Aralashtirilgan ta'lim bugungi kunda butun dunyo bo'ylab oliy ta'limning innovatsion rivojlanishining haydovchisi hisoblanadi. Uning vazifasi har bir talaba uchun moslashtirilgan individuallashtirilgan kasbiy tayyorgarlikni ta'minlashdan iborat. Shu munosabat bilan oliy o'quv yurtlari dasturlarini amalga oshirishda qo'llaniladigan bunday o'qitishning pedagogik modellari imkoniyatlarini tushunish va baholash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. "Aralash ta'lim" texnologiyasidan foydalanishni tahlil qilib, shunday xulosaga kelish mumkinki, undan foydalanish o'quvchilarning o'quv jarayonida faol ishtirokini ta'minlaydi, dars vaqtidan oqilona foydalaniladi. Ta'limning interfaolligi oshadi, ko'p sonli haqiqiy elektron resurslar bilan ishlash o'quv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shunday qilib, uzluksiz ta'lim tizimida aralash ta'lim endi bilimga ega bo'layotgan ta'lim oluvchilar uchun ham, o'qituvchilar uchun ham samarali bo'lib, muammoli masalalarni chuqurroq o'rganish uchun dars soatlarini kamaytirish imkonini beradi. Ushbu texnologiya talabaning faol o'quv faoliyati uchun sharoit yaratish, o'qituvchi tomonidan sarflangan vaqtni optimallashtirish va o'quv jarayonining samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Oliy ta'limda aralash ta'lim muammosini o'rganish quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi.

1. Aralash ta'lim talabalarda AKT bilan bog'liq kompetensiyalarni shakllantirish.

2. Universitetda aralash ta'lim modeli ma'lum elementlarni o'z ichiga olgan tizim sifatida shakllantiriladi: universitetning elektron ta'limni rivojlantirish strategiyasi, ta'lim jarayonini AKT orqali tashkil etish va maxsus ta'limni qo'llab-quvvatlash xizmatlari, elektron ta'lim usullari va mazmuni yordamida o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqa va hamkorlikni amalga oshirish.

Aralash ta'limni tashkil etishni o'rganishning istiqbolli yo'nalishlari quyidagilardir:

- o'qituvchilar, universitetlar — elektron ta'limning alohida usullarini o'rganish va tahlil qilish;

- ijtimoiy tarmoqlar, bulutli hisoblash, mobil texnologiyalar, ommaviy ochiq onlayn kurslarning ta'lim imkoniyatlarini o'rganish va ularni o'quv jarayonida qo'llash usullarini ishlab chiqish;

- yangi AKTdan foydalangan holda o'quv jarayonini tashkil etuvchi va qo'llab-quvvatlovchi o'qituvchilarning mehnat xarajatlari va ish mezonlarini aniqlash.

Takliflar. Ilmiy maqola yuzasidan quyidagi amaliy takliflarni beramiz:

- OTM larda aralash ta'limni qo'llash bo'yicha strategiya ishlab chiqish lozim;

- oliy ta'lim muassasalarining barcha yo'nalishlarida aralash ta'lim texnologiyalarini qo'llash va joriy etish lozim; ushbu texnologiyani qo'llash o'quv mashg'ulotlarida qatnashuvchi talabani passiv rolini faol rolga aylantirishga qaratilgan.

- OTMlarda aralash ta'lim muhitida talabalar mustaqil bilim olishlari uchun fanlardan sifatli o'quv-uslubiy materiallarni yaratish. Sifatli elektron resurslar bilan ishlash o'quv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Talabalar qaror qabul qilishni, ongli ravishda tanlashni va mas'uliyatni o'z zimmlariga olishni o'rganadilar. Ularda axborot makonida ishlash, mustaqil ravishda axborot izlash, tanlash va tahlil qilish, turli zamonaviy texnologiyalar yordamida olingan natijani taqdim etish ko'nikma va malakalari shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Allamberganova M.X. Informatikadan interaktiv o'quv majmualar yaratish va ulardan ta'lim jarayonida foydalanish. Avtoreferat (pedagogika fanlari nomzodi dissertatsiyasi). — Toshkent, 2012. — 22 b.
2. Babaxodjaeva L.G. Talabalarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonida aralash ta'lim modelini joriy etishning nazariy va amaliy asoslari, avtoreferat. — T.: CHDPU, 2021. — 16 b.
3. Begbo'tayev A.E. "Tarmoq texnologiyalari" fanini o'qitishni takomillashtirishning ilmiy- pedagogik asoslari. Monografiya. — Toshkent, 2020. — 125 b.
4. Eshnazarova M.Y. Masofali o'qitish orqali talabalarning "hisoblash usullari" kursini o'zlashtirish samaradorligini oshirish uslubiyoti. Avtoreferat (pedagogika fanlari nomzodi dissertatsiyasi). — Toshkent, 2012. — 23 b.
5. Mingbaeva B.U. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida ta'lim samaradorligini ta'minlashda interfaol usullardan foydalanish // Материалы "Актуальные проблемы дошкольного и начального образования" межвузовская научно-практическая конференция. — Бухоро, 2019. — В. 305.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-sonli farmoni. — URL: <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>
7. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risidagi" O'RQ 637-sonli qonuni. — URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>
8. Saifurov D.M. Kasb-hunar kollejlari o'qituvchilari malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimida masofadan o'qitishning ilmiy-uslubiy asoslari. Avtoreferat (pedagogika fanlari nomzodi dissertatsiyasi). — Toshkent, 2005. — 22 b.
9. Андреева Н. В., Рождественская Л. В., Ярмахов Б. Б. Шаг школы в смешанное обучение. — Москва, 2016. — С. 23–32.
10. Крылова Е.А. Технология смешанного обучения в системе высшего образования // Вестник ТГПУ. — 2020. — № 1. — С.86–93.
11. Нагаева И.А. Смешанное обучение в современном образовательном процессе: необходимость и возможности // Отечественная и зарубежная педагогика. — 2016. — № 6 (33). — С. 56–67.
12. Орешкина А. К. Теоретические основы развития образовательного пространства системы непрерывного образования в контексте его социальных измерений // Инновационные образовательные технологии. — 2014. — № 2 (38). — С. 4–7.
13. Педагогические аспекты формирования профессиональной компетентности будущих бакалавров в условиях SMART-общества:

монография / Т. Н. Лебедева, О. Р. Шефер и др. — Челябинск: Южно Уральский научный центр РАО, 2020. — 351 с.

14. Ашурова, Д.Н. Аралаш таълим (blended learning)нинг концептуал ва терминологик аппарати // Ўзбекистонда хорижий тиллар. . — 2020. — № 4(33). — С. 164-174.

15. Ашурова, Д.Н. Аралаш таълим моделлари // Ўзбекистонда хорижий тиллар. — 2021. — № 1(36). — С.115-127

References

1. Allamberganova M.Kh. *Informatikadan interaktiv uquv mazmualar yaratish va ulardan ta'lim zharaenida foidalanish* (Creating interactive educational complexes and using them in education), Extended abstract of candidate's thesis, Tashkent, 2012, 22 p.

2. Babaxodjaeva L.G. *Talabalarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonida aralash ta'lim modelini joriy etishning nazariy va amaliy asoslari* (Theoretical and practical foundations of the introduction of the mixed education model in the process of developing the pedagogical competence of students), Tashkent: CHDPU, 2021, 16 p.

3. Begbo'tayev A.E. *"Tarmoq texnologiyalari" fanini o'qitishni takomillashtirishning ilmiy-pedagogik asoslari* (Scientific-pedagogical foundations of improving the teaching of "Network technologies"), Tashkent, 2020, 125 p.

4. Eshnazarova M.Yu. *Masofali uqitish orqali talabalarning "hisoblash usullari" kursini uzlashtirish samaradorligini oshirish uslubi* (Techniques for improving the effectiveness of distance learning students in a "computational methods" course), Extended abstract of candidate's thesis, Tashkent, 2012, 23 p.

5. Mingbaeva B.U. *"Aktual'nye problemy doshkol'nogo i nachal'nogo obrazovaniya"* (Actual problems of preschool and primary education), interuniversity scientific and practical conference, Bukhoro, 2019, pp. 305.

6. *O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risidagi" O'RQ 637-sonli qonuni* (Law of the Republic of Uzbekistan on Education), available at: <https://lex.uz/docs/-5013007>

7. *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-sonli farmoni* ("On approval of the concept of development of the higher education system of the Republic of Uzbekistan until 2030": Decree of the President of the Republic of Uzbekistan), available at: <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>

8. Saifurov D.M. *Kasb-hunar kollezhlari uqituvchilari malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimida masofadan oqitishning ilmiy-uslubii asoslari* (Scientific-methodological bases of study in the system of production and retraining of educational materials of vocational colleges), Extended abstract of candidate's thesis, Tashkent, 2005, 22 p.

9. Andreeva N. V., Rozhdestvenskaya L. V., Yarmakhov B. B. *Shag shkoly v smeshannoe obuchenie* (School's move into blended learning), Moscow, 2016, pp. 23-32.

10. Krilova E.A., *Vestnik TGPU*, 2020, No. 1, pp.86–93.

11. Nagaeva I.A. *Otechestvennaya i zarubezhnaya pedagogika*, 2016, No. 6 (33), pp. 56–67.

12. Oreshkina A. K. *Innovatsionnye obrazovatel'nye tekhnologii*, 2014, No. 2 (38), pp. 4–7.

13. Lebedeva T. N., Shefer O. R., Nosova L. S., Ruzakov A. A. *Pedagogicheskie aspekty formirovaniya professional'noi kompetentnosti budushchikh bakalavrov v usloviyakh SMART-obshchestva* (Pedagogical aspects of the formation of professional competence of future teachers in a SMART society), Chelyabinsk: Yuzhno-Ural'skii nauchnyi tsentr RAO, 2020, 351 p.

14. Ashurova, D.N., *Ўзбекистонда хорижий тиллар*, 2020, No. 4(33), pp.164-174 <https://journal.fledu.uz/uz/aralash-talim-blended-learningning-konceptual-va-t/>

15. Ashurova, D.N., *Ўзбекистонда хорижий тиллар*, 2021, No. 1(36), pp.115-127 <https://journal.fledu.uz/uz/aralash-talim-modellari/>